О. А. Ворсовський,
к. е. н., асистент кафедри організації та економіки фармації,
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
ORCID ID: 0000-0002-3415-8450

DOI: 10.32702/2306-6806.2021.8.111

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ КРАЇНИ ТА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ І ВПЛИВ НА СТАН ЕКОНОМІКИ ТА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ В КРАЇНІ

O. Vorsovsky,
PhD in Economics, Assistant of the Department of Organization and Economics of Pharmacy,
National medical university named after O. O. Bogomolets

WAYS OF REFORMING AND OPERATING HIGHER EDUCATION SYSTEM OF THE COUNTRY,
MANAGEMENT OF QUALITY WITHIN EDUCATION ESTABLISHMENTS,
EFFECTS ON ECONOMIC CLIMATE AND QUALITY OF LIFE OF THE COUNTRY

У статті пропонуються шляхи реформування та функціонування системи вищої освіти країни спрямовані на забезпечення якості вищої освіти; запобігання корупції в закладах вищої освіти; збільшення фінансування закладів вищої освіти; діджиталізацію; відкритість; забезпечення якісних та комфортних умов навчання студентів, роботи аспірантів та докторантів, роботи співробітників закладів вищої освіти тощо. Виділяються окремі складові управління якістю в закладах вищої освіти. Розглядається можливий вплив системи вищої освіти на стан економіки країни та якість життя в країні.

Наводяться шляхи реформування і функціонування системи вищої освіти країни та управління якістю в закладах вищої освіти спрямовані на покращення умов у закладах вищої освіти; запобігання негативним ситуаціям та процесам; контроль за дотриманням нормативно-правового забезпечення та якістю у закладах вищої освіти; якість управління та кадрове забезпечення в закладах вищої освіти; підвищення заробітних плат працівників закладів вищої освіти та стипендій студентів; підвищення конкуренції між закладами вищої освіти та забезпечення якості роботи приймальних комісій; забезпечення якості, відкритості навчального процесу та об'єктивності в закладах вищої освіти; забезпечення якості наукової діяльності та методичної роботи в закладах вищої освіти тощо.

This article suggests ways of reforming and operating the country's higher education system, aimed at providing higher post-secondary education quality; prevention of corrupt practices in higher education establishments; increasing funding of higher education establishments, as well as digitalization, transparency, provision of sound and comfortable learning environment, proper working conditions for PhD students and doctoral candidates, education establishment personnel, etc. We outlined some specific elements of quality management for higher education establishments and examined possible influence of higher education system on overall economic situation and quality of living inside the country.

We have illustrated some methods for reforming and operating the country's higher education system and its quality management intended to improve overall conditions within higher education establishments, prevent negative situations and processes, supervise compliance with the legislative environment and quality standards at these establishments, assure competence and professionalism of managerial personnel and human resourcing at higher education institutions; raising salaries for employees and educational allowances for students; increasing competition between higher education establishments; securing better operation of Admissions Offices, maintenance of transparent and unprejudiced education process at higher education establishments; ensuring high standards of scientific activities and methodological work at higher education establishments, etc.

This article highlights the following trends: modernization and upgrading material and technical base of higher education establishments; implementation of two executive positions at higher education institutions, conducting scientific activities: "Education Establishment Director" and "Superintendent for Academic Affairs"; maintaining effective supervision over higher education establishment activities; providing all learning process participants with equal opportunities to defend their rights should the need arise; allocation of funds under state-guaranteed orders directly to establishments where the student was enrolled, including private education institutions; increasing budgetary funding of institutions from local and state budgets, including higher education establishments; election of directors to higher education institutions; employment of personnel to vacant positions and personnel transfer within education establishments; education process planning; unbiased evaluation of student knowledge; standardized operational procedures; selection of reviewers, etc.

Ключові слова: вища освіта, заклади вищої освіти, реформи, управління якістю, стан економіки, навчальні заклади, якість життя, планування, контроль, студенти, навчальний процес, менеджер.

Key words: higher education, higher education establishments, reforms, quality management, economic climate, educational institutions, quality of life, planning, control, students, education process, manager.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Система вищої освіти є важливим елементом, що впливає на розвиток економіки та всіх галузей, якість життя, стан державного управління тощо. Випускники закладів вищої освіти працюють в усіх галузях економіки та напряду впливають на стан даних галузей. Тому важливою передумовою успішності країни є якісна система вищої освіти.

Система освіти, в тому числі вищої освіти, впливає на професіоналізм випускників навчальних закладів та у певних випадках може впливати на моральні якості випускників навчальних закладів.

Випускники навчальних закладів, закінчивши навчальний заклад, ідуть працювати в охорону здоров'я, правоохоронні органи, суди, освіту, науку, виробництво товарів, надання послуг, виконання робіт, державне управління, будівництво тощо. Тому важливим для будь-якої країни є формування якісної системи освіти, в тому числі вищої освіти, без корупції, з об'єктивним оцінюванням знань здобувачів освіти, з комфортними умовами навчання для студентів та комфортними умовами роботи працівників навчальних закладів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням системи вищої освіти та закладів вищої освіти займалися такі науковці: Авксентьев М.Ю., Гордієнко А.А., Настич Т.П., Ящук Т.А. та інші.

Важливими питаннями є якість освітніх послуг, фінансування закладів вищої освіти, комфортні умови у закладах вищої освіти, планування та контроль діяльності закладів вищої освіти тощо.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення шляхів реформування і функціонування системи вищої освіти країни та управління якістю в закладах вищої освіти і розгляд впливу на стан економіки та якість життя в країні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Важливим є закупівля нового сучасного обладнання закладами вищої освіти; розширення, модернізація та оновлення матеріально-технічної бази закладів вищої освіти.

Також важливим для закладів вищої освіти є відкриття в закладах вищої освіти зручних їдалень, кафе з якісним та різноманітним харчуванням; розбудова та створення нових спорткомплексів з різноманітними спортзалами; сучасні ремонти корпусів зі створенням цікавих дизайнів; встановлення спеціального обладнання для проведення інтерактивних лекцій та занять; створення в закладах вищої освіти при деканатах та на всіх кафедрах ресепшнів, де студенти в будь який зручний для них час могли б оперативно та легко отримати необхідну для них інформацію; створення якісних бібліотек тощо.

Заклади вищої освіти, що є бюджетними установами, повинні прибуток, у разі його отримання даними закладами, використовувати для додаткового підвищення заробітних плат працівників даного закладу, закупівлю нового обладнання, ремонт та будівництво нових приміщень, розвиток інфраструктури, закупівлю нових меблів тощо.

За державним замовленням кошти повинні виділятися туди з державного бюджету, куди студент, що планує навчатися за державним замовленням, поступив навчатися (включаючи приватні заклади вищої освіти). Якщо студент у процесі навчання переходить з одного закладу вищої освіти в інший, то кошти з державного бюджету за державним замовленням повинні виділятися вже на інший заклад вищої освіти (в який перейшов студент).

Державне замовлення повинні мати можливість отримувати і приватні навчальні заклади. Таким чином бюджетні кошти на державне замовлення будуть спрямовуватись у ті навчальні заклади, де якість освітніх послуг буде вищою та які будуть обирати студенти.

Обсяг бюджетного фінансування закладів вищої освіти повинен залежати, в тому числі, від кількості студентів, які обрали даний навчальний заклад, включаючи тих, що хотіли вступити, але не вступили чи вступили в інший заклад вищої освіти під час вступної компанії тощо.

У закладах вищої освіти важливим є дотримання правил охорони праці, протипожежної безпеки та техніки безпеки.

Важливим є збільшення бюджетного фінансування закладів освіти з державного та місцевих бюджетів, у тому числі закладів вищої освіти.

Значного збільшення коштів державного та місцевих бюджетів і позабюджетних фондів, які можуть бути спрямовані на збільшення фінансування освіти; охорони здоров'я; соціальної допомоги; захист екології; безпеки; культури; будівництва доріг, інфраструктурних проєктів; збільшення заробітних плат працівникам, що отримають заробітну плату з державного та місцевих бюджетів; збільшення прожиткового мінімуму; збільшення мінімальної заробітної плати; збільшення пенсій тощо, можна досягнути за допомогою розвитку економіки країни; покращення інвестиційного клімату; покращення бізнес-клімату; державної політики, спрямованої на запобігання корупції та запобігання незаконним схемам; проведення реформ різних систем; державної політики, спрямованої на забезпечення можливостей всіх людей та юридичних осіб захистити свої права за допомогою системи правоохоронних органів та в судах у разі їх порушення; проведення реформ в різних галузях економіки; проведення реформ податкової системи та митної системи; запобігання рейдерства; детінізації економіки; державної політики, спрямованої на недопущення контрабанди; державної політики, спрямованої на недопущення виведення капіталів в офшорні зони; покращення інфраструктури країни тощо.

Важливим є, щоб у країні не було корупції та незаконних схем. Корупція та незаконні схеми можуть негативно впливати на стан економіки, інвестиційний клімат, бізнес-клімат, систему охорони здоров'я, соціальну допомогу, освіту, систему правоохоронних органів, судову систему, безпеку, стан екології, стан державного та регіонального управління тощо. Також корупція може негативно позначатися на впевненості в майбутньому, здоров'ї, психологічному стані тощо.

Важливим для стану економіки країни та якості життя (охорона здоров'я, соціальна допомога, система освіти, пенсійне забезпечення, безпека, стан екології, захищеність прав, можливості влаштуватися на роботу, можливості створити бізнес, якість товарів, якість робіт, якість послуг тощо) в країні є щоб не було корупції при сплаті податків та податкових перевірок при перетині митниці, в системі освіти, при прийнятті рішень у правоохоронних органах та судах; при прийнятті рішень в органах державної влади та місцевого самоврядування; в роботі державних підприємств; закупівлях за кошти державного та місцевих бюджетів; при перевірках підприємств; при відкритті та закритті підприємств; у процесі ведення бізнесу; при прийнятті рішень щодо надання кредитів, в тому числі за державними програмами; при наданні дозволів державними органами; в системі охорони здоров'я тощо.

Також важливим для стану економіки країни та якості життя в країні є, щоб не було контрабанди; нелегальних підприємств; фірм прокладок; використання офшорних зон для мінімізації сплати податків; рейдерства; нелегального видобування корисних копалин; виплат заробітних плат у "конвертах"; використання механізмів поділу підприємств на фізичних осіб підприємців з метою мінімізації сплати податків; прийнятті на роботу працівників з вимогою до них, щоб вони зареєструвалися як фізичні особи підприємці з метою мінімізації сплати податків; примушення найманих пра-

цівників реєструватися фізичними особами підприємця з метою мінімізації сплати податків; вимагання хабарів при прийнятті на роботу, вимагання погодитись на порушення прав претендентів на заміщення вакантних посад та працівників; вимагання погодитись на порушення законодавства в робочому процесі тощо.

Важливо, щоб не було корупції в освіті та науці, в тому числі і в вищій освіті. Корупція в вищій освіті може негативно впливати на професіоналізм студентів, випускників закладів вищої освіти, викладачів та науковців. Також корупція в закладах вищої освіти може негативно позначатися на бажанні студентів навчатися, на вірі у справедливість, на вірі в верховенство права та, в певних випадках, може негативно позначитися на моральних якостях студентів, випускників закладів вищої освіти, викладачів та науковців.

Важливим є, щоб у дитячих садках, школах не було корупції та щоб в бюджетних дитячих садках та школах не було вимагання "обов'язкових" добровільних внесків та щоб всі потреби державних та комунальних дитячих садків та шкіл (у модернізації, ремонті, створенні гарних умов, закупівлі активів тощо) в повному обсязі забезпечувалось за рахунок бюджетного фінансування (коштів державного та місцевих бюджетів).

Також повинна бути збільшена кількість дитячих садків, щоб батьки без черг могли влаштувати за потреби своїх дітей в дитячі садки.

Важливим також є щоб не було корупції в профтехучилищах та інших навчальних закладах.

Державна політика та політика закладів вищої освіти повинна бути спрямована на запобігання корупції у всіх складових навчального процесу; при науковій діяльності; при рецензуванні підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів; при призначенні на посади та присвоєнні вчених звань; при вступі в заклади вищої освіти тощо.

Не повинно бути корупції при вступі в заклади вищої освіти, зокрема за тими напрямками, де є вступні іспити; при вступі до магістратури тощо.

В закладах вищої освіти на заняттях (лекціях, практичних заняттях, семінарських заняттях тощо), на підсумкових контролах (іспитах тощо), при перескладаннях підсумкових контролів, при відпрацюваннях пропущених занять, при керуванні написанням курсових робіт, при керуванні написанням дипломних робіт, при захисті курсових робіт, при захисті дипломних робіт, при видачі деканатами довідок студентам, при виставленні оцінок у заліковій книжці тощо не повинно бути корупції та упередженого ставлення до студентів.

Також у закладах вищої освіти викладачі та інші співробітники кафедр, керівництво кафедр, керівництво факультетів та інші співробітники деканатів, керівництво закладів вищої освіти та інші співробітники ректоратів не повинні використовувати студентів у своїх особистих цілях. Використання викладачами та іншими співробітниками закладів вищої освіти студентів у своїх особистих цілях може негативно позначатися на якості навчального процесу; забирати у студентів час, який вони можуть використовувати на вивчення навчальних дисциплін, та негативно позначатися на здоров'ї студентів.

У закладах вищої освіти не повинно бути навмисного заниження оцінок студентам, у тому числі студентам, які отримають стипендії або претендують на отримання стипендій.

Також у закладах вищої освіти при розподілі викладачів на підсумкові контролі (іспити тощо) на кафедрах не повинно бути монополії окремих викладачів на проведення підсумкових контролів.

У закладах вищої освіти не повинно виникати ситуацій, щоб студентів та аспірантів примушували чи просили організовувати та/чи оплачувати корпоративи викладачів після складання держіспитів, захистів дип-

ломів, отримання дипломів, завершення навчання в аспірантурі, захистів дисертацій тощо.

В приймальних комісіях не повинно виникати ситуацій, коли абітурієнтам повідомляють, що вони майже є студентами, а після того як вони приносять оригінали документів та завершується час у вступній компанії, коли можна подавати документи в інші заклади вищої освіти, їм повідомляють, що вони не вступили до цього закладу вищої освіти (через що абітурієнти можуть втратити можливість вступити до інших закладів вищої освіти під час цієї вступної компанії). Виникнення таких ситуацій може бути потрясінням для абітурієнтів і їх родичів та негативно позначатися на психологічному стані абітурієнтів і їх родичів, вірі абітурієнтів у верховенство права, на бажанні абітурієнтів у майбутньому вступати до навчальних закладів.

Студенти при написанні та захисті дипломів; аспіранти при написанні, передзахисті та захисті дисертацій; докторанти при написанні, передзахисті та захисті дисертацій не повинні самостійно шукати собі рецензентів, опонентів або залежати в цьому від керівників дипломних робіт, наукових керівників, наукових консультантів, керівників кафедр.

Важливим є, щоб не було корупції в науці, зокрема в закладах вищої освіти. Корупція в науці може негативно позначатися на якості наукових робіт, на можливостях та бажанні талановитих випускників закладів вищої освіти та спеціалістів різних галузей займатися наукою, працювати в науковій галузі та галузі вищої освіти.

Не повинно бути корупції при вступі в аспірантуру та докторантуру, при науковому керівництві написанням дисертацій, при атестаціях аспірантів та докторантів, при прийнятті рішень кафедр щодо дисертацій, при рецензуванні дисертацій, при опонуванні при захистах дисертацій, при прийнятті дисертацій до передзахисту та захисту до спеціалізованих рад, при передзахистах та захистах дисертацій, при головуванні та секретарюванні в спеціалізованих та вчених рада, у роботі спеціалізованих та вчених рад тощо.

Не повинно бути корупції в процесі присвоєння вчених звань доцента, професора та обранні академіків.

При написанні методичних матеріалів, підручників, навчальних посібників не повинні записуватися як їх автори ті керівники кафедр та інші співробітники кафедр, керівники факультетів та інші співробітники деканатів, керівники закладів вищої освіти та співробітники ректоратів, які не брали участі у написанні даних методичних матеріалів, підручників, навчальних посібників.

Не повинно бути корупції при рецензуванні методичних матеріалів, навчальних посібників, підручників та монографій; при прийнятті рішень вчених та методичних рад щодо рекомендації до друку методичних матеріалів, навчальних посібників, підручників та монографій.

Важливим є, щоб не було корупції при прийнятті на роботу в заклади вищої освіти, при переведенні працівників з однієї посади на іншу посаду (старшого лаборанта, методиста, асистента, викладача, старшого викладача, доцента, професора тощо), при призначенні на посади керівників кафедр, при призначенні на посади керівників факультетів, при призначенні на посади заступників керівників закладів вищої освіти, при обранні керівників закладів вищої освіти тощо.

На кафедрах не повинно бути ситуацій, коли співробітники кафедр (ці співробітники можуть називатися завучами чи помічниками керівника кафедри з навчально-методичної роботи) можуть приймати важливі управлінські та організаційні рішення і при цьому не нести офіційної відповідальності за ці рішення, оскільки штатної посади завуча кафедри чи помічника керівника кафедри з навчально-методичної роботи не існує.

Також на кафедрах закладів вищої освіти не повинно бути ситуації, коли на кафедрі навмисно не приймаються на роботу нові співробітники, а при цьому кількість співробітників кафедр є меншою за кількість необхідну для виконання навантаження кафедри, з метою поділу не використаної частини фонду заробітної плати між співробітниками кафедри в вигляді додаткових надбавок до заробітної плати чи з метою економії фонду заробітної плати.

На кафедрах закладів вищої освіти не повинно бути ситуацій, коли керівники кафедр мало часу приділяють роботі на кафедрах, а їх функції та їх роботу не офіційно виконують інші співробітники кафедр.

Також на кафедрах закладів вищої освіти не повинно виникати ситуацій, коли частина співробітників кафедр, що числяться на кафедрі в дійсності не працюють (викладачі взагалі не проводять заняття, лаборанти взагалі не виконують функції лаборантів, методисти взагалі не виконують функції методистів тощо).

У закладах вищої освіти також не повинно бути організованих дій (схем) спрямованих на не проведення занять, що є в календарно-тематичних планах, зі студентами, в тому числі зі студентами заочної форми навчання та студентами, що приїхали навчатися з інших країн.

Також на кафедрах в закладах вищої освіти викладачам не повинні записувати в навчальне навантаження роботу з групами студентів, з якими ці викладачі в дійсності не працювали.

У закладах вищої освіти повинні бути та дотримуватись демократичні механізми формування конференцій трудового колективу, в тому числі на рівні кафедр.

Важливим є запобігання корупції в органах державної влади, органах місцевого самоврядування та установах, в тому числі тих, що здійснюють регулювання, фінансування та контроль за діяльністю навчальних закладів, зокрема тих, що здійснюють регулювання, фінансування та контроль за діяльністю закладів вищої освіти.

Для ефективності контролю за діяльністю закладів вищої освіти важливим є функціонування агентства, яке б здійснювало контроль за якістю освіти та дотриманням нормативно-правового забезпечення в закладах вищої освіти.

Важливим є функціонування агентства з контролю за якістю вищої освіти, агентства з якості вищої освіти, агентства з розвитку вищої освіти чи функціонування агентства з якості вищої освіти, яке повинно виконувати всі функції за зазначеними напрямками, з необхідною кількістю співробітників для виконання даних функцій та проведення різних перевірок.

Також контроль за якістю вищої освіти та дотриманням нормативно-правового забезпечення в закладах вищої освіти повинні здійснювати Міністерство освіти і науки та в певних випадках і інші певні міністерства тощо. Міністерство освіти і науки та в певних випадках і інші певні міністерства також повинні виконувати функції з розвитку вищої освіти.

Для контролю за якістю вищої освіти та дотриманням прав учасників навчального процесу агентство з якості вищої освіти (агентство з контролю за якістю вищої освіти) та Міністерство освіти і науки та в певних випадках і інші певні міністерства повинні здійснювати контроль за дотриманням нормативно-правового забезпечення навчального процесу в закладах вищої освіти. Також даний контроль повинен здійснюватись адміністрацією закладів вищої освіти.

Важливим є можливість захистити свої права всіма учасниками навчального процесу в разі їх порушення.

Працівники агентства з якості вищої освіти (агентства з контролю за якістю вищої освіти) повинні мати право відвідувати заняття та підсумкові контролі в закладах вищої освіти; відвідувати захисти дипломних

робіт; відвідувати передзахисти та захисти дисертацій; відвідувати засідання вчених рад; відвідувати збори, де вирішуються кадрові питання закладів вищої освіти; перевіряти документообіг кафедр, факультетів та ректоратів (окрім документів, що містять інформацію про певні види персональних даних); перевіряти навчальне навантаження (дотримання вимог законодавства); робити перевірки закладів вищої освіти при зверненнях зі скаргами від студентів, працівників закладів вищої освіти тощо на порушення нормативно-правового забезпечення в закладах вищої освіти; робити перевірки за результатами журналістських розслідувань; робити перевірки на підставі інформації, що оприлюднюється засобами масової інформації, тощо.

У закладах вищої освіти, в яких здійснюється наукова діяльність, може бути два керівника: один — менеджер закладу вищої освіти; другий — керівник з наукової роботи. Менеджером закладу вищої освіти може бути спеціаліст, що має досвід викладання з однієї із спеціальностей, спеціалістів з яких готує цей заклад вищої освіти (може не мати наукового ступеня).

У деканатах також може призначатися два керівника: один — менеджер факультету, що повинен мати досвід викладацької роботи з однією з спеціальностей, спеціалістів з яких готує даний факультет (наявність наукового ступеня не обов'язкова); другий — керівник з наукової роботи факультету.

На кафедрах також може призначатися два керівника: один — менеджер кафедри, що повинен мати досвід викладацької роботи за даною спеціальністю (наявність наукового ступеня не обов'язкова); другий — керівник з наукової діяльності кафедри.

Вибори керівників закладів вищої освіти (менеджера, керівника з наукової роботи) повинні проводитись спеціальною загальнодержавною комісією, куди повинні входити закордонні експерти (зокрема експерти міжнародних організацій); громадські активісти; спеціалісти за спеціальностями, спеціалістів з якої готують у цьому закладі вищої освіти; викладачі та науковці з різних закладів вищої освіти, в тому числі того закладу вищої освіти, керівника якого проводяться вибори, та наукових установ; студенти. Вимогами для керівників повинні бути: певний досвід викладання за спеціальністю, спеціалістів з якої готують у цьому закладі вищої освіти. Менеджери, що відповідають за наукову роботу, повинні мати певний досвід наукової роботи за спеціальністю, з якої навчають у цьому закладі вищої освіти (науковий ступінь).

Спеціальна загальнодержавна комісія, що повинна обирати керівників закладів вищої освіти (менеджера, керівника з наукової роботи) повинна складатися не менше ніж на дві третини з закордонних експертів (зокрема експертів міжнародних організацій) та громадських активістів.

Ця комісія також повинна мати право перевіряти керівництво закладів вищої освіти, керівництво деканатів, керівництво кафедр, викладачів щодо дотримання нормативно-правового забезпечення навчального процесу та дотримання антикорупційного законодавства.

Для запобігання корупції важливим є відміна подовжень термінів обрання викладачів за конкурсом (викладачі повинні обиратися за конкурсом безстроково), що зробить викладачів більш незалежними та захищеними від тиску на них. Процедура конкурсних відборів повинна бути змінена, а саме: прийняття рішення щодо прийняття викладача на роботу та обрання викладача за конкурсом повинна приймати спеціально створена незалежна конкурсна комісія, до складу якої повинні входити викладачі з різних кафедр факультету та закладу вищої освіти, студенти, представники адміністрації закладу вищої освіти, представники громадськості, спеціалістів в даній галузі, викладачі та студенти інших вищих навчальних закладів. Склад комісії по-

винен обиратися спеціальною комп'ютерною програмою кожні декілька років (методом жеребкування).

Для прийняття даного рішення не повинно бути погодження від керівника кафедри чи факультету, керівника навчального закладу, вченої ради закладу вищої освіти.

На офіційних сайтах закладів вищої освіти повинна розміщуватись інформація щодо вакантних посад (вільних ставок) на кафедрах; дат проведення конкурсних відборів на заміщення вакантних посад; терміни подання документів; вимог щодо претендентів на заміщення вакантних посад та вимог при переході працівника з однієї посади на іншу посаду (лаборанта, старшого лаборанта, методиста, асистента, викладача, старшого викладача, доцента, професора, керівників кафедр, керівників деканатів, керівників закладів вищої освіти тощо за кожною зі спеціальностей).

Вимоги при заміщенні вакантних посад та при переході працівника з однієї посади на іншу (лаборанта, старшого лаборанта, методиста, асистента, викладача, старшого викладача, доцента, професора, керівників кафедр, керівників деканатів та їх заступників, керівників закладів вищої освіти та їх заступників тощо) за кожною спеціальністю повинні визначатися на загальнодержавному рівні за кожною зі спеціальностей для всіх закладів вищої освіти.

Керівники структурних підрозділів закладів вищої освіти (кафедр, факультетів, відділів ректорату тощо); заступники керівників структурних підрозділів закладів вищої освіти (факультетів, відділів ректорату тощо); керівники закладів вищої освіти; заступники керівників закладів вищої освіти повинні займати такі посади таким чином, щоб це було їх єдиним чи основним місцем роботи та щоб вони працювали не менше ніж на 1 ставку.

Для переведення співробітників кафедр на нові посади (старшого викладача, доцента, професора тощо) повинні бути виписані вимоги однакові для всіх, у залежності від дисциплін, що викладаються. При виконанні таких вимог вже працюючими на кафедрі працівниками вони повинні автоматично переводитись на ці посади за рахунок автоматичного створення цих посад замість тих, що займали ці працівники до цього.

На кафедрах потрібно ввести штатну посаду помічника керівника кафедри (не зі складу викладачів кафедри) — адміністратора, який би допомагав керівнику кафедри щодо організації навчального процесу, організації документообігу тощо та мав чітко визначену сферу відповідальності (певні функції).

На кафедрах закладів вищої освіти роботи, що не відносяться до педагогічних, наукових, методичних робіт (частина документообігу кафедр, таблювання тощо) не повинні виконувати викладачі.

Для ведення документообігу та громадських робіт на кафедрах повинні бути спеціальні працівники в необхідній кількості (лаборанти, старші лаборанти, методисти).

Оцінка діяльності керівництва закладів вищої освіти, керівництва факультетів та керівництва кафедр закладів вищої освіти повинна залежати в тому числі від якості освітніх послуг, що надаються даними закладами, факультетами, кафедрами, зокрема від якості організації та здійснення навчального процесу; від відгуків роботодавців, до яких влаштувалися працюючі студенти — випускники закладу вищої освіти за спеціальністю; від відгуків студентів, аспірантів, докторантів цього закладу вищої освіти, що повинні базуватися на наведенні певних фактів та/чи подій та/чи процесів та/чи явищ тощо.

Державна політика та політика навчальних закладів, у тому числі закладів вищої освіти, повинна бути спрямована на забезпечення високого рівня заробітних плат в навчальних закладах, у тому числі в закладах вищої освіти.

У навчальних закладах, у тому числі в закладах вищої освіти, повинна бути підвищена заробітна плата (посадові оклади) лаборантам, методистам, вихователям, вчителям, викладачам, адміністративному персоналу, керівникам різних рівнів і їх заступникам та іншим працівникам, що працюють у навчальних закладах. Мінімально допустимий рівень заробітних плат в навчальних закладах може бути прописано в нормативно-правових актах та в ліцензійних умовах до навчальних закладів.

Заклади вищої освіти повинні виплачувати додаткову заробітну плату за наукове консультування (керування) аспірантів, докторантів; за рецензування дисертацій, методичних матеріалів, навчальних посібників, підручників, монографій тощо; за опонування на захистах дисертацій; за роботу голови вченої ради, секретаря вченої ради, голови спеціалізованої ради, секретаря спеціалізованої ради, члена вченої ради, члена спеціалізованої ради тощо. Розміри цієї заробітної плати повинні відповідати таким роботам відповідно до певних норм, що повинні відповідати обсягу та складності цих видів робіт.

Також повинні бути підвищені стипендії студентам, аспірантам та докторантам.

Державна політика має бути спрямована на забезпечення високого рівня заробітних плат у державних установах (міністерствах, агентствах, службах тощо); в органах місцевого самоврядування; в контролюючих органах тощо (в тому числі в тих, що займаються регулюванням, фінансуванням та контролем освіти).

При роботі приймальних комісій в закладах вищої освіти можна передбачити можливість для абітурієнтів у разі подачі оригіналів документів та при цьому не зарахуванні (не вступі) до цього закладу вищої освіти, до якого були подані оригінали документів, додатково подати оригінали документів, необхідних до вступу у заклад вищої освіти, до іншого закладу вищої освіти в цьому ж році (в період цієї ж вступної компанії).

Також у закладах вищої освіти повинен вестися контроль в приймальних комісіях, щоб кількість оригіналів документів (необхідних для вступу в заклад вищої освіти) відповідала кількості вакантних місць навчання студентів на час зарахування до закладу вищої освіти.

На підвищення конкуренції між закладами вищої освіти може позначитися можливість студентів переходити з одного закладу вищої освіти в інший заклад вищої освіти за цією ж спеціальністю. Студенти під час навчання повинні мати можливість переходити в інші навчальні заклади за цією ж спеціальністю, якщо їх не влаштовує якість надання освітніх послуг у цьому навчальному закладі (це повинно відображатися в їхньому дипломі).

Позитивно позначитись на якості надання освітніх послуг можуть такі чинники: дотримання етичних норм поведінки викладачів по відношенню до студентів та своїх колег, які можуть бути прописані в методичних матеріалах з етики; створення керівництвом вищих навчальних закладів та їх структурних підрозділів гарного мікроклімату в колективі; створення на території вищих навчальних закладів кімнат (приміщень) для відпочинку студентів; створення місць для відпочинку та вивчення домашніх завдань на свіжому повітрі тощо.

У навчальному процесі не повинно бути корупції. Корупція в навчальному процесі може негативно позначатися на якості освіти, на бажанні студентів навчатися, на вірі студентів у справедливості, на вірі студентів у верховенство права, а в деяких випадках негативно впливати на моральні якості здобувачів освіти, випускників навчальних закладів та викладачів.

Заклади вищої освіти повинні бути зобов'язані ознайомлювати студентів з наказами закладів вищої освіти, що стосуються навчального процесу, та основними нормативно-правовими актами, що стосуються навчального процесу. Час на ознайомлення з цими документами повинен включатися в навчальні плани.

Важливою складовою навчального процесу є його планування (планування навчального процесу поділяється на такі напрями: створення робочих програм та календарно-тематичних планів дисциплін, що викладаються, планування навчального навантаження для викладачів, формування розкладу кафедр, планування часу проведення підсумкових контролів, перескладання підсумкових контролів тощо).

Вчасне розміщення інформації про планування навчального процесу є важливим для своєчасного та безперешкодного отримання студентами інформації щодо навчального процесу, що в свою чергу позитивно впливає на підготовку до занять і підсумкових контролів та на планування студентами свого часу для вивчення окремих дисциплін.

Для запобігання порушень планування навчального процесу в закладах вищої освіти потрібно вести постійний моніторинг та контроль за даними планування та забезпечення своєчасного та вільного доступу до цієї інформації як студентів так і співробітників кафедр. Цей моніторинг та контроль може здійснюватися деканатами, уповноваженими особами ректоратів, агентством з якості вищої освіти (агентством з контролю за якістю вищої освіти), Міністерством освіти і науки та в певних випадках і інші певні міністерства.

Для запобігання необ'єктивного оцінювання та порушень антикорупційного законодавства можна запровадити оцінювання знань студентів на підсумкових контролях (іспитах тощо), що проходять у письмовій формі чи за комп'ютерами, за якого викладач, що проводить оцінювання, не знав чітку роботу він перевіряє, та в якій групі навчається цей студент. Для цього замість прізвищ студентів та номерів груп можуть проставлятися спеціальні коди, за якими вже після оцінювання можна ідентифікувати студента. Оцінки можуть вводиться за допомогою спеціального програмного забезпечення, ще до ідентифікації студентів за кодами, проставленими на їх роботах.

Студент, якщо в нього виникли сумніви у об'єктивності оцінювання його знань при підсумковому контролі (іспиті тощо) чи захисті курсової роботи чи дипломної роботи, повинен мати беззаперечне право ознайомитись зі своєю роботою та вислухати обґрунтування викладача чи членів екзаменаційної комісії у причинах висловлення цієї оцінки. Якщо після такого обговорення на думку студента необ'єктивність оцінювання підтверджується, то він повинен мати беззаперечне право провести обговорення його написаної роботи в присутності новоствореної комісії, яка б включала представників деканату.

Студенти в разі виникнення підозр щодо навмисного заниження їм оцінок на підсумкових контролях повинні мати можливість звернутися до агентства з якості вищої освіти (агентства з контролю за якістю вищої освіти) та описати такі ситуації. На підставі даного звернення агентство з якості вищої освіти (агентство з контролю за якістю вищої освіти) повинно сформувати спеціалізовану комісію зі спеціалістів даних дисциплін, які не мають відношення до закладу вищої освіти, де навчається студент (студенти). Ця комісія повинна ще раз перечитати цю роботу (ці роботи) та прийняти свої рішення щодо об'єктивності оцінювання даних робіт.

Пропущені заняття студенти можуть відвідувати в інших групах або з іншими студентами, що також пропустили це ж саме заняття (проводяться нові заняття) або в формі індивідуального заняття, а в окремих випадках самостійна підготовка письмової доповіді та обговорення її з викладачем та можливість у певних випадках проведення пропущеного заняття он-лайн.

При оцінюванні поточних та підсумкових контролів доцільно, на нашу думку, щоб максимальні суми балів,

які виставляються за підсумкові та поточні контролю, дорівнювали одна одній (наприклад 100 та 100 балів).

При розподілі викладачів кафедри закладу вищої освіти на підсумкові контролю (іспити тощо) не повинно бути монополії окремих викладачів на проведення підсумкових контролів та виставлення оцінок за підсумкові контролю на кафедрі.

У закладах вищої освіти для всіх складових навчального процесу можуть бути створені стандартизовані операційні процедури (СОП) для підвищення якості роботи структурних підрозділів, нейтралізації і запобігання конфліктним ситуаціям та чіткого розподілу функцій. Всі стандартизовані операційні процедури повинні відповідати нормативно-правовому забезпеченню.

При розрахунку навантаження викладачів повинно враховуватися в кількості годин навантаження при керівництві дисертаційними роботами, рецензуванні дисертаційних робіт, рецензуванні статей (при необхідності), рецензуванні методичних матеріалів, рецензуванні навчальних посібників, рецензуванні підручників, опонуванні на захистах дисертацій, участі в спеціалізованих та вчених радах тощо, яке повинно входити в загальне навчальне навантаження викладачів.

На сайтах закладів вищої освіти повинні розміщуватися нормативні акти закладів вищої освіти, зокрема накази закладів вищої освіти щодо організації навчального процесу, організації наукової роботи, організації роботи закладів вищої освіти тощо.

Також на сайтах закладів вищої освіти повинна розміщуватися інформація за кожною спеціальністю щодо назв дисциплін, у тому числі окремо назв дисциплін за вибором; кількості годин за кожною дисципліною (годин лекцій, практичних занять, самостійної роботи тощо); кількості кредитів за кредитно-модульною системою.

Для забезпечення зручності навчального процесу, оперативності отримання інформації, запобігання корупції, запобігання певним порушенням та з метою контролю заклади вищої освіти можуть використовувати електронні платформи, які повинні мати високий ступінь захисту інформації. Важливим є, щоб електронні платформи створювалися та функціонували таким чином, щоб їх створення та функціонування не наносило шкоду здоров'ю людей, у тому числі тих хто займається створенням та відповідає за функціонування електронних платформ.

Всі дані щодо навчального процесу (оцінки за заняття, бали за підсумкові контролю, відвідування занять, теми занять, інформація щодо відпрацювання пропущених занять, інформація щодо дат складання та перескладання підсумкових контролів тощо) можуть відображатися в електронних платформах, де мають фіксуватися дані внесення даних до електронних платформ. Для моніторингу дотримання термінів внесення структурними підрозділами, викладачами тощо інформації до електронних платформ повинні бути створені в кожному закладі вищої освіти спеціальні відділи. Студенти закладу вищої освіти повинні мати доступ до електронної платформи для отримання інформації щодо свого навчального процесу (оцінки за заняття, бали за підсумкові контролю, суми балів за поточні контролю, оцінки з дисципліни, кількість годин з кожною дисципліною, кількість та теми пропусків, дати складання та перескладання підсумкових контролів, теми занять, оцінки за дипломні роботи тощо) та дати її внесення в електронну платформу.

Суми балів за всі заняття з дисципліни, суми балів за модулі можуть розраховуватися електронною платформою. Якщо дисципліна складається з декількох модулів, то середні бали та/чи сума балів за модулі, бали за дисципліну можуть розраховуватися електронною платформою.

При виставленні в електронні платформи оцінок за заняття, підсумкові контролю, дипломні роботи тощо в електронних платформах повинні реєструватися та бути видимими для всіх користувачів інформації (студентів; працівників закладу вищої освіти; посадових осіб Міністерства освіти і науки, агентства з якості вищої освіти (агентства з контролю за якістю вищої освіти), в певних випадках і певних інших міністерств; Офісу освітнього омбудсмена) дані оцінки та дати внесення оцінок в електронні платформи.

Оцінки за заняття, підсумкові контролю тощо повинні бути внесені на протязі 4 днів після дня проведення заняття, підсумкового контролю тощо та дня проведення заняття, підсумкового контролю тощо. Інформація щодо неявки студентів на заняття, підсумкові контролю, захисти дипломів тощо повинна вноситися в електронну платформу в день проведення заняття, підсумкового контролю, захисту дипломів тощо.

Оцінки за усні відповіді на заняттях, за захист курсових робіт, за захист дипломів повинні оголошуватися одразу під час заняття, захисту курсових робіт, захисту дипломів. В електронні платформи ці оцінки повинні вноситися не пізніше ніж на наступний день після проведення заняття, захисту курсових робіт, захисту дипломів.

Якщо на заняттях є як усні опитування, так і письмові завдання, то в електронну платформу повинні вноситися дві оцінки: оцінка за усну відповідь (не пізніше ніж на наступний день після проведення заняття) та оцінка за заняття, яка повинна враховувати і оцінку за усну відповідь (на протязі чотирьох днів після проведення заняття та дня проведення заняття).

Якщо на заняттях оцінюються тільки усні відповіді студентів та/чи практичні навички без використання письмової форми, то оцінки в електронну платформу повинні вноситися не пізніше ніж на наступний день після дня проведення заняття.

Внесення оцінок в електронні платформи можуть робити викладачі (оцінки за заняття по своїх групах, підсумкові контролю тощо) та працівники кафедр (методисти, лаборанти та інші), які повинні заходити в електронні платформи під спеціальними паролями. За такими паролями електронні платформи повинні фіксувати, хто саме вносив ці оцінки.

Робочі програми дисциплін, в тому числі і дисциплін за вибором; регламенти підсумкових контролів; методичні рекомендації щодо оформлення та захисту курсових робіт; теми курсових робіт; методичні рекомендації щодо оформлення та захисту дипломних робіт; методичні рекомендації щодо оформлення та захисту дисертацій; дати, час, тематики та місця проведення передзахистів та захистів дисертацій повинні розміщуватися на сторінках кафедр/факультетів на офіційних сайтах закладів вищої освіти.

Календарно-тематичні плани, розклади кафедр, розклади груп, розподіл груп між викладачами, графіки підсумкових контролів, графіки перескладання підсумкових контролів, графіки консультацій, графіки захистів дипломних робіт, графіки проведення засідань кафедр, силабуси дисциплін тощо можуть розміщуватися на електронних платформах, куди повинні мати доступ студенти; викладачі; лаборанти; методисти; керівництво закладів вищої освіти; працівники навчально-методичного відділу закладу вищої освіти; працівники наукових відділів закладу вищої освіти; працівники деканатів; працівники закладів вищої освіти, на яких покладено обов'язки з контролю за роботою електронної платформи; агентство з якості вищої освіти (агентство з контролю за якістю вищої освіти); Міністерство освіти і науки; в певних випадках і інші певні міністерства; Офіс освітнього омбудсмена.

Методичні, навчально-методичні, навчальні матеріали кафедр, факультетів, інших структурних підрозділів закладів вищої освіти можуть розміщуватись на електронних платформах закладів вищої освіти (окрім методичних матеріалів з деяких дисциплін за деякими спеціальностями).

Доступ до будь-яких методичних, навчально-методичних, навчальних матеріалів закладів вищої освіти (окрім методичних, навчально-методичних, навчальних матеріалів з деяких дисциплін за деякими спеціальностями), що можуть розміщуватись на електронній платформі, повинні мати студенти, аспіранти та докторанти цього закладу вищої освіти, співробітники кафедр цього закладу вищої освіти, співробітники деканатів цього закладу вищої освіти, співробітники навчально-методичного відділу цього закладу вищої освіти; співробітники наукових відділів цього закладу вищої освіти; керівництво даного закладу вищої освіти; агентство з якості вищої освіти (агентство з контролю за якістю вищої освіти); Міністерство освіти і науки; в певних випадках і інші певні міністерства; Офіс освітнього омбудсмена.

Також методичні, навчально-методичні, навчальні матеріали можуть розміщуватись на сторінках кафедр на сайтах закладів вищої освіти (окрім методичних, навчально-методичних, навчальних матеріалів з деяких дисциплін за деякими напрямками).

Одним з напрямів розвитку може бути впровадження електронних залікових книжок студентів. Важливим є, щоб електронні залікові книжки створювалися та функціонували таким чином, щоб їх створення та функціонування не наносило шкоду здоров'ю людей, в тому числі тих хто займається створенням та відповідає за функціонування електронних залікових книжок.

В електронні залікові книжки інформація (оцінки, прізвище та ініціали викладача (викладачів), який (які) приймав (приймали) підсумковий контроль; прізвище та ініціали викладача (викладачів), який (які) проводив (проводили) заняття та виставляв (виставляли) поточний контроль тощо) повинна вноситись з занесенням дати складання підсумкового контролю та автоматичною фіксацією дати занесення оцінок в електронні залікові книжки і прізвища та ініціалів співробітника закладу вищої освіти, який вносив інформацію. До електронних залікових книжок ця інформація може автоматично переноситись з електронної платформи, в яку вносяться оцінки.

Доступ до електронних залікових книжок під спеціальними логінами та паролями повинні мати співробітники кафедр при виставленні оцінок; студенти; керівництво закладів вищої освіти; працівники навчально-методичних відділів закладів вищої освіти; співробітники закладів вищої освіти, на яких покладено обов'язки з контролю за спеціальною електронною платформою для внесення оцінок; агентство з якості вищої освіти (агентство з контролю за якістю вищої освіти); Міністерство освіти і науки; в певних випадках і інші певні міністерства; Офіс освітнього омбудсмена тощо.

Важливим є, щоб функціонувала система якісного підбору рецензентів та опонентів для дисертацій; рецензентів для рецензування методичних матеріалів, навчальних посібників, підручників, монографій тощо.

Якщо співробітники кафедри перечитують (з метою перевірки) та/чи редагують методичні матеріали, підручники, навчальні посібники інших співробітників кафедри чи факультету, до якого належить ця кафедра, то вони повинні записуватись як рецензенти-редактори таких методичних матеріалів, підручників, навчальних посібників.

Формування вчених рад та спеціалізованих рад повинно відбуватися за допомогою якісних механізмів.

Важливим є, щоб на підприємствах, в установах та в закладах не було мобінгу, принижень та образливих висловлювань.

У закладах вищої освіти повинні створюватися комфортні та якісні умови перебування та навчання студентів. У закладах вищої освіти повинен бути гарний мікроклімат в колективі; етичне ставлення співробітників до студентів; етичне ставлення співробітників один до одного; етичне ставлення керівництва закладів вищої освіти, керівництва факультетів, керівників кафедр та керівництва інших структурних підрозділів до співробітників.

Важливим є навчання в навчальних закладах, у тому числі в закладах вищої освіти, та за допомогою освітніх програм (телевізійних, радіо програм тощо) здоровому образу життя; навчання в навчальних закладах, у тому числі в закладах вищої освіти, та за допомогою спеціальних програм (телевізійних, радіо програмах тощо) соціальної відповідальності (як допомагати людям, як дбати про екологію, про важливість не займатися корупцією, про важливість сплати податків тощо) тощо.

Важливо, щоб вищезазначені реформи, напрями функціонування та напрями управління якістю стосувалися державних, комунальних та приватних закладів вищої освіти.

ВИСНОВКИ

Розвиток економіки країни та якість життя (охорона здоров'я, соціальна допомога, освіта, безпека, стан екології, якість товарів, якість робіт, якість послуг тощо) в країні багато в чому залежать від системи вищої освіти країни. Управління якістю в закладах вищої освіти також багато в чому впливає на якість освітніх послуг.

Реформування та функціонування системи вищої освіти та управління якістю в закладах вищої освіти залежать від органів державної влади та інших установ, що займаються регулюванням діяльності та контролем за діяльністю закладів вищої освіти; керівництва закладів вищої освіти; керівництва факультетів; керівництва кафедр; керівництва інших структурних підрозділів закладів вищої освіти; викладачів тощо.

Література:

1. Авксент'єв М.Ю. Аналіз державного фінансування галузі вищої освіти України, Вчені записки Університету "КРОК". Вип. 38. 2014. С. 54—61.
2. Гордієнко Л.А. Фінансове забезпечення вищих навчальних закладів в Україні, Економіка, фінанси, право. 2015. № 8. С. 21—23.
3. Менеджмент: навч. посіб. / Г.Є. Мошек, М.М. Ковальчук, Ю.В. Поканевич [та ін.]. Київ: Ліра, 2013. 550 с.
4. Настич Т.П. Фінансове забезпечення освітньої діяльності вищих навчальних закладів. Науковий вісник ЧДІЕУ. № 3 (19). 2013. С. 141—147.
5. Ящук Т.А. Аналіз сучасного стану фінансового забезпечення вищої освіти в Україні. Молодий вчений. 2018. № 1 (53). 2018. С. 1026—1030.

References:

1. Avksient'iev, M.Yu. (2014), "Government funding of higher education system of Ukraine analysis", Vcheni zapysky Universytetu "KROK", no. 38, pp. 54—61.
2. Hordiienko, L.A. (2015), "Financial support for higher education institutions in Ukraine", Ekonomika, finansy, pravo, vol. 8, pp. 21—23.
3. Moshek, H.Ye, Koval'chuk, M.M. and Pokanevych, Yu.V. (2013), Menedzhment [Management], 2nd ed, Lira, Kyiv, Ukraine.
4. Nastych, T.P. (2013), "The financial support of educational activity of higher educational establishments", Naukovyj visnyk ChDIEU, vol. 3 (19), pp. 141—147.
5. Yashuk, T. A. (2018), "Analysis of contemporary state of financial support for higher education in Ukraine", Molodyj vchenyj, vol. 1 (53), pp. 1026—1030.

Стаття надійшла до редакції 05.08.2021 р.